

Жаклина Петреска, адвокат

**КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА КАЗНЕНАТА ИНКРИМИНАЦИЈА НА
ИМОТНИТЕ КРИВИЧНИ ДЕЛА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И НЕКОИ
ЗЕМЈИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН**

УДК:343.7.05(497-15)

1.04 Стручна статија

Апстракт

Имотниот криминалитет претставува посебен облик на криминалитет што се состои од кривични дела што се насочени против имотот и имотните права на граѓаните и правните лица. Извршителите на овој вид кривични дела настојуваат за себе или за друг да присвојат имотна корист, а со тоа и некому да предизвикаат материјална штета.

Кривичните дела против имотот се појавиле уште од најстари времиња, односно со самата појава на сопственоста. Речиси и не постои општество каде што не биле застапени овие кривични неправда, бидејќи, како што веќе кажавме, овие дела се насочени против имотот што, пак, е неопходен за човековата егзистенција. Поради тоа, кривичните дела против имотот се инкриминирани во кривичните законодавства на сите земји.

Клучни зборови:Кривични дела, имот, инкриминација, компарација, противправно присвојување, штета.

1.Република Србија

Имајќи предвид дека **Република Србија**, како и Република Македонија, била во состав на поранешна СФРЈ, логично е да има слична законска регулатива со нашата земја. Правните норми за имотните кривични дела во Србија се инкриминирани во Кривичниот закон на Србија. Исто како и кај нас, сместени се во една глава од КЗ, XXI глава, без посебни класификации во подгрупи. Како кривични дела против имотот во српскиот

Кривичен закон се наведени: кражба, тешка кражба, разбојничка кражба, разбојништво, затајување, измама, осигурителна измама, неосновано добивање и користење кредит и други погодности, ситна кражба, затајување и измама, одземање туѓи предмети, уништување и оштетување туѓи предмети, неовластено користење туѓо возило, изнуда, уцена, злоупотреба на доверба, лихварство, противправно присвојување земјиште, противправно вселување, градење без дозвола за градење, приклучување на објект што е изграден без дозвола за градење, оштетување туѓи права, прикривање, неовластена трговија со културни добра со странство и гонење во случаи каде што сторителот е во блиско сродство со оштетениот.¹

Како што може да се види од погоре наведеното, во основа, имаме слични, речиси исти членови што се однесуваат на казненоправна заштита од имотни кривични дела.

Во македонското кривично законодавство, малку поопширно е инкриминирано кривичното дело *кражба*, со таа разлика што, кај нас, посебно се пропишува поблаго казнување доколку предметот што е објект на заштита е од помала вредност. Исто така, во истото кривично дело, кај нас, е инкриминиран и случај кога предметот што е објект на заштита се дрвја од туѓа шума. Во кривичното дело кражба не се регулирани овие случаи во српското законодавство. Во казнените законодавства на двете држави, обидот за извршување на ова дело е казнив.

Во однос на делото *тешка кражба*, имаме речиси иста казненоправна заштита, со таа разлика што во Република Македонија се инкриминирани и добра што се под привремена заштита, културно наследство, природна реткост или уред или друг предмет од посебно значење за сигурноста на луѓето и имотот и сигурноста на јавниот сообраќај или објект на јавни инсталации.² Во Кривичниот закон на Србија, имотните кривични дела врз овие предмети не се инкриминирани под делото тешка кражба.

Исто така, поопширна инкриминација имаме и кај делото *разбојничка кражба*, така што, за разлика од Српскиот кривичен закон, каде што е регулирано само кога станува збор за разбојничка кражба и за квалифицираните облици на делото, односно, кога предметот е од поголема вредност и кога делото е сторено од страна на група лица или организирана криминална група, во Македонскиот КЗ дадени се уште некои случаи кога

¹ Кривични закон Србија; Сл. гласник бр. 111/2009 г.

² Каневчев, М.; „Кривичен закон – интегрален текст со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите“, чл. 236 ст. 3.

сторителот се казнува со поголема казна. Според нашето законодавство, во квалифицирани облици на разбојничка кражба спаѓаат и случаите кога со сторување на делото некому е нанесена тешка телесна повреда или кога некое лице со умисла е лишено од живот.³

Истите разлики, како кај делата разбојничка кражба, ги има и доколку ги споредиме делата *разбојништво* во двата закони.

Доколку се прави компарација на делата *затајување, измама и осигурителна измама, одземање туѓи предмети, уништување и оштетување туѓи предмети, изнуда* (со мала разлика што во Македонскиот кривичен закон во посебен став е предвидена посебна санкција доколку со извршување на ова дело, некое лице е лишено од живот), *злоупотреба на доверба, лихварство, незаконито вселување, бесправно градење, оштетување туѓи права, прикривање и гонење меѓу блиски сродници*, можеме да заклучиме дека прописите во двете држави се еднакви.

Разлики меѓу двата споредбени закони постојат кај делото за *неосновано добивање и користење кредити и други погодности* (во Македонскиот КЗ –измама при добивање кредит или друга погодност, чл. 249), со тоа што, според Српското кривично законодавство, казниво е и делото кога добиениот кредит, субвенција или друга погодност се искористи за друга намена од онаа за која се одобрени.⁴

Во Српскиот кривичен закон, за разлика од нашиот, постои посебен член каде што се регулирани делата кражба, затајување и измама, кога предметот што е објект на заштита е од помала вредност. Исто така, постојат и некои дела што во КЗ на Р. Македонија не се инкриминирани или, пак, се инкриминирани, но не во делот за имотни кривични дела. Пример, кривичното дело *противправно заземање земјиште*, според кое, кога некој противправно ќе заземе туѓо земјиште, или заштитена шума, национален парк или друго земјиште со посебна намена, се казнува со соодветна парична казна или казна затвор.⁵ Ова кривично дело не е инкриминирано во КЗ на Р.Македонија. Исто така, делото *приклучување објекти што се изградени без дозвола за градење*, според кое казниво е

³Ibid, чл. 238 ст. 4 и ст. 5.

⁴ Кривични закон, Србија; чл. 209 ст. 2.

⁵Ibid, чл. 218.

делото кога некој објект, кој се гради или е изграден без дозвола за градење, се приклучи на електрична, термоелектрична или телекомуникациска мрежа, водовод и канализација.⁶

Исто така, разлика меѓу овие два закони, на Р. Србија и на Р. Македонија, постои и во тоа што делото *неовластена трговија со културни добра* во Српскиот кривичен закон е подредено кај кривичните дела против имотот, а во нашиот Кривичен закон ова дело се наоѓа во главата кај кривични дела против културното наследство и природните реткости.

Во Македонскиот кривичен закон, во главата за кривичните дела против имотот, подредени се и делата од областа на стечајот, компјутерските измами, како и случајот кога има делотворно каење со цел избегнување на казнувањето, доколку има можност за тоа. Исто така, во Српскиот кривичен закон, во членовите е наведена точната сума на предметот, според која се изрекува поблага или построга казна, за разлика од Македонскиот кривичен закон каде што вредноста на предметот е опишана како: помала, поголема или значителна вредност.

2. Федерација Босна и Херцеговина

Во Кривичниот закон на Босна и Херцеговина, делата против имотот се сместени во XXV глава, без посебна поделба на подгрупи. Тука се подредени следниве кривични дела: кражба, тешка кражба, разбојничка кражба, разбојништво, затајување, одземање туѓи подвижни ствари, противправно заземање недвижни ствари од општа употреба, оштетување туѓи ствари, измама, изнуда, уцена, злоупотреба на доверба, лихварство, измама на доверители, прикривање, предизвикување пожар и злоупотреба на осигурување.⁷

Кај кривичното дело *кражба*, разликата меѓу македонското кривично законодавство и кривичното законодавство на БиХ е тоа што во Македонскиот КЗ како кражба се смета и одземање дрвја од туѓа шума, чие количество е поголемо од еден кубен метар. Во КЗ на БиХ не е предвиден ваков облик од ова дело. Карактеристично е тоа што во КЗ на БиХ, во самиот член наменет за делото кражба, наведено е дека доколку сторителот на ова кривично дело го врати украдениот предмет на оштетениот, пред да

⁶Ibid, чл. 219-б.

⁷ Кривичен закон на БиХ, http://www.oss.ba/dokumenti/Krivicni_zakon_FBIH.pdf

биде откриен, може да се ослободи од казна.⁸ Ова, исто така, е предвидено и во Македонскиот КЗ, меѓутоа во посебен член – делотворно каење, кое важи за повеќе членови од оваа глава.

Делото *тешка кражба* е исто регулирано во законите на двете држави, со таа разлика што во законот на БиХ, како тешка кражба се смета и кражба на предмет што служи за верски намени или предметот е украден од верска или друга зграда или просторија што служи за верски обреди.⁹

Кај кривичните дела *разбојништво* и *разбојничка кражба* постои иста регулација во двете кривични законодавства. Само во Македонскиот КЗ, предвидени се поголеми или помали казни, во зависност од тоа дали предметот е од помала или поголема вредност. Во КЗ на БиХ не е изречно наведено во членот.

Кривичното дело *затајување* е исто регулирано во двете кривични законодавства.

Карактеристично е тоа што во КЗ на БиХ во членот *одземање туѓи подвижни ствари* спаѓа и одземањето туѓо моторно возило. Кај нас, ова дело е регулирано со два одделни членови и се сметаат како две посебни дела.

Во Кривичниот закон на БиХ, во делот што се однесува на имотни кривични дела, во посебен член е регулирано делото *противправно заземање недвижни ствари од јавно значење*. Според овој член, се казнува секој оној што противправно ќе присвои недвижна ствар, која е градежно земјиште или дел од градежно земјиште. Како квалифициран облик на ова дело се смета доколку противправното присвојување се однесува на недвижност што претставува јавно добро, културно добро, природна реткост или друго природно богатство, или е дел од заштитена шума, национален парк или земјиште со посебна намена.¹⁰ Во Македонскиот кривичен закон не постои ваква одредба во делот на имотните кривични дела. Кај нас, како понов член, е инкриминирано *бесправно градење*, кое се однесува на градење без дозвола за градба, спротивно на урбанистичкиот план за одредено место или, пак, на градење туѓо земјиште.¹¹

Што се однесува до имотното кривично дело *оштетување туѓи ствари* (во Македонскиот кривичен закон – оштетување туѓи предмети), ова дело во кривичниот закон

⁸Ibid, чл. 286 ст. 3.

⁹Ibid, чл. 287 ст. 2, т. 2.

¹⁰Ibid, чл. 292.

¹¹ Каневчев, М.; „Кривичен закон – интегрален текст со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите“, чл. 244-а.

на БиХ е малку поопширно регулирано, така што, кај нас, е наведено дека: тој што ќе оштети, ќе уништи или ќе стори неупотреблив туѓ предмет ќе се казни, а како квалифициран облик е доколку штетата е од значителна вредност¹² или предметите се добра под привремена заштита или културно наследство. Ова дело, според КЗ на БиХ, се однесува и на ствари што служат за верска намена, културно добро што се наоѓа на јавно место, посебно заштитен објект на природата, уметнички предмет, ствар од научно или техничко значење, ствар што се наоѓа во јавна збирка или е изложена за јавност, или ствар што служи за јавна употреба или за разубавување трговски центри, улици или паркови.¹³ Исто така, како квалифициран облик на ова дело е наведено и доколку делото е сторено поради етничка, верска или расна разлика.

За разлика од Кривичниот закон на БиХ, во нашето казнено законодавство, во дела против имотот, посебно се инкриминирани и делата: *оштетување туѓи права, оштетување станбени и деловни згради и простории, незаконито вселување.*

Во делот што се однесува на кривичното дело *измама*¹⁴, казнените одредби во кривичните законодавства на двете земји, Р. Македонија и Р. Босна и Херцеговина, се речиси еднакви, со мала разлика што во КЗ на Р.Македонија е инкриминирано и дека обидот е казнив, како и тоа дека следува парична казна доколку делото е сторено од страна на правно лице.

Кривичното дело *изнуда* е регулирано исто во кривичните закони на двете споредбени држави, со таа разлика што, кај нас, како квалифициран облик се смета и кога со извршување на делото на некое лице е нанесена тешка телесна повреда или некое лице е лишено од живот или, пак, делото е сторено за некаква награда.

Кривичните дела *уцена* и *излоупотреба на доверба* се исто регулирани во двете кривични законодавства.

Разликата меѓу двете кривични законодавства, кај кривичното дело *лихварство*, е тоа што во Кривичниот закон на БиХ е инкриминиран случајот кога жртвата на ова дело

¹² Појаснување: Под значителна имотна корист, вредност или штета, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот од 50 просечни месечни плати во Републиката во времето на извршувањето на делото, чл. 122 ст. 35 од КЗ на РМ.

¹³ Krivичni zakon, FB i H чл. 293 ст. 2.

¹⁴ Ibid, чл. 294 и Каневчев, М.; „Кривичен закон – интегрален текст со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите“, чл. 247.

има намалена способност за расудување, а поголема казна следува доколку се предизвикани потешки штетни последици.

Во КЗ на БиХ, во член 299 е инкриминирано делото *измама на доверители*. Согласно овој член, секој оној што со цел да спречи остварување права врз ствари ќе отуѓи, ќе уништи или ќе одземе свои ствари на кои друг има заложно право или право на уживање и со тоа ако го оштети, ќе биде казнет. Исто така, со истата казна ќе биде казнет и оној што ќе уништи, привидно ќе продаде или ќе го направи неупотреблив целокупниот свој имот или некој негов дел или ако признае невистинито побарување, склучи лажен договор или на друг начин привидно или стварно го загрози својот имот и со тоа ја намали можноста или, пак, спречи намирање на најмалку еден од своите доверители.¹⁵ Во Кривичниот закон на Р. Македонија, ова кривично дело е регулирано во чл.244 –*оштетување туѓи права*.

Кај кривичното дело *прикривање* имаме речиси иста инкриминација, со таа разлика што во Македонскиот КЗ постои квалифициран облик на делото кога предметот за кој станува збор е од значителна вредност, посебно добро под привремена заштита, културно наследство или уред или друг предмет од посебно значење за сигурноста на луѓето и имотот и сигурноста на јавниот сообраќај или, пак, е објект на јавни инсталации.¹⁶

Во Кривичниот закон на БиХ, како кривично дело против имотот е предвидено делото *предизвикување пожар*.¹⁷ Според овој член, секој оној што ќе запали туѓа куќа или зграда, или туѓа деловна зграда или зграда за јавна употреба, ќе биде казнет. Како квалифициран облик на ова дело е доколку штетата е од поголеми размери или е направена со цел измама на Друштво за осигурување. Во Кривичниот закон на Р. Македонија, ова дело спаѓа во делата против општата сигурност на луѓето и имотот.

Кривичното дело *злоупотреба на осигурување*¹⁸ е исто што и *осигурителна измама*¹⁹, а се однесува на измама на Друштво за осигурување, со намерно уништување или оштетување предмет што е осигурен, или телесна повреда или нарушување на здравјето на лице што е осигурено, со цел наплатување штета од страна на Друштвото. Во

¹⁵Krivicnizakon, F B i H чл. 299.

¹⁶ Каневчев, М.; „Кривичен закон – интегрален текст со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите“, чл. 261.

¹⁷Krivicnizakon, F B i H чл. 301.

¹⁸Ibid, чл. 302.

¹⁹ Каневчев, М.; „Кривичен закон – интегрален текст со кратки упатства, објаснувања и регистар на поимите“, чл.250.

македонското кривично законодавство е предвидена можноста за казнување правно лице за ова кривично дело.

3.Република Албанија

Кривичните дела против имотот, во Кривичниот закон на Р. Албанија, поделени се во три дела. Во првиот дел се инкриминирани видовите кражба, во вториот дел видовите измама и во последниот, третиот дел, се инкриминирани делата на уништување имот.

Во првиот дел што се однесува на кражбата е определено дека *кражбата* претставува кривично дело против имотот, а како квалифициран облик на кражбата се смета доколку таа е извршена од страна на повеќе лица што сочинуваат група или се предизвикани посериозни последици, односно е причинета поголема штета. За разлика од КЗ на Р. Македонија, во КЗ на Р. Албанија, како причина за изрекување повисока санкција се зема доколку делото е извршено од страна на рецидивист, односно повторник.

Построго се казнува кражба што е извршена со *злоупотреба на должност*, односно од страна на лице што е задолжено да раководи или да го заштитува имотот.²⁰

Во посебни членови од кривичниот закон на Албанија, регулирани се *кражба на банка, крадење електрична енергија или телефонска линија, кражба на уметнички или културни добра и кражба со смртни последици*. Како релативно нови членови во кривичниот закон на Албанија се внесени *трговија со уметнички и културни добра и трговија со моторни средства*.

За разлика од Кривичниот закон на Р. Македонија, во Р. Албанија постојат одредби со кои се казнува и обезбедување место и снабдувањето со материјална опрема наменета за кражба.²¹

Во вториот дел од кривичните дела против имотот од Законот на Р. Албанија, инкриминирани се имотните кривични дела поврзани со *измама*. Согласно овој Закон, кражба на имот, која е извршена со употреба на лаги или злоупотреба на доверба, претставува измама. Квалифициран облик на ова дело е кога таа е извршена од страна на

²⁰Кривичен закон на Албанија, чл. 135 (преземено од интернет-страницата <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/47>)

²¹Ibid, чл. 142.

повеќе луѓе што формираат група, предизвикана е штета на повеќе личности, од страна на рецидивист или настанале посериозни последици.²²

Во овој дел од Кривичниот закон на Р. Албанија се инкриминирани и кривичните дела *измама на субвенции*, односно дело со кое лажно се бараат субвенции или некои други бенефиции од државата, *измама за осигурувањето*, според кое се казнува некој што претставува или предизвикува лажни околности или документи, со што лажно бара осигурување. Потоа, *измама за кредит*, дело со кое некој, преку лажни документи или регистрација на имот или добра што не постојат, бара кредит со намера да не го исплати (врати). *Измама за ствари од областа на уметноста и културата*, односно дело со кое се презентираат ствари од областа на културата и уметноста како да се оригинал или како да се од друг автор, различен од вистинскиот. *Објавување туѓа работа од свое име*, дело со кое се казнува доколку некој објавува или користи дела од областа на: литературата, музиката, уметноста или науката во свое име, а кои му припаѓаат на друг. Исто така, во посебен член од КЗ на Р. Албанија, како кривично дело е инкриминирано *незаконито репродуцирање дела од друг*, дело со кое се заштитуваат личните и сопственичките права на авторот.

Како што можеме да видиме во вториот дел од делот што се однесува на кривичните дела против имотот, во Кривичниот закон на Р. Албанија се инкриминирани кривични дела со кои се загрозуваат *имотните права* на граѓаните, на правните лица и на државата.

Третиот дел се однесува на уништувањето имот. Во посебни членови од овој дел се регулирани следните кривични дела, и тоа, *уништување имот со пожар*, *уништување имот со употреба на експлозивни средства*, *уништување имот со поплава*, *уништување имот со други средства*. Со овие одредби се регулира намерното и совесното уништување или оштетување имот преку предизвикување пожар или поплава, или со употреба на експлозивни или други средства. Квалифициран облик на овие кривични дела имаме доколку криминалниот акт довел до посериозни последици или сериозни последици по здравјето на луѓето. Исто така, кривични дела претставуваат и *намерното уништување или оштетување на јавните патишта, струјно-електрична мрежа, систем за*

²²Ibid, чл. 143.

наводнување, водоснабдувачки систем, културни знаменитости и средства за јавен превоз.

Доколку уништувањето или оштетувањето на имотот се предизвикани од невнимание, во тој случај сторителот се казнува поблаго.²³

Како што можеме да видиме од погоре изложеното во Кривичниот закон на Р. Албанија во делот што се однесува на кривичните дела против имотот, многу помалку е регулирано за разлика од Кривичниот закон на Р. Македонија. Кај нас многу подетално се регулирани кривичните дела *тешка кражба, разбојничка кражба, затајување, изнуда, уцена, лихварство* и слично. Во Кривичниот закон на Р. Албанија многу подетално се задржало на делото измама, така што наведувани се различни видови измами во различни области. Во нашиот КЗ е наведено што, всушност, претставува измамата, така што не се навлегува детално во одделни видови измама, а тоа е така бидејќи законодавецот сметал дека нема потреба од толкаво проширување на кривичните одредби, зашто доволно е да се наведат основниот облик и квалифицираните облици на делото измама.

Во третиот дел од делот на кривичните дела против имотот во Кривичниот закон на Албанија се наведени кривичните дела сторени со намерно уништување или оштетување имот.

Во нашето Кривично законодавство, делот од КЗ што се однесува на кривичните дела против имотот е даден многу поопширно, со тоа што кај нас, за разлика од КЗ на Р. Албанија, регулирани се и кривичните дела поврзани со компјутерските системи, кривичните дела поврзани со стечајот, прикривањето, делотворното каење и слично. Исто така, кај нас е предвидено за некои кривични дела, каде што постојат роднински врски помеѓу сторителот и оштетениот, да може гонењето да се преземе само по приватна тужба.

Со оглед на ова, може да заклучиме дека постојат поголеми разлики помеѓу Кривичниот закон на Р. Македонија и Кривичниот закон на Р. Албанија, така што кај нас кривичните дела против имотот се регулирани подетално.

²³Ibid, чл. 161.

Заклучок

Со оглед на тоа дека објект на заштита кај кривичните дела против имотот претставува самиот имот, кој е неопходен за човековата егзистенција, произлегува дека нема место и простор што не е загрозен од овие кривични неправа. Имотните деликти ги имало уште од најстари времиња, односно уште со самата појава на сопственоста, имотот станал плен. Поради тоа, неопходно било да се воведат норми со кои граѓаните би се заштитиле од овие кривични неправа, или, пак, настанатата штета би била надоместена. Иако постојат норми со кои се казнуваат сторителите на имотните кривични дела, тоа не довело до целосно искоренување на ваквото поведение на луѓето, туку само во одредена мера, до нивно намалување. Во Република Македонија, по осамостојувањето како суверена и самостојна држава, кривичните дела против имотот се инкриминирани во Кривичниот закон на Република Македонија. При извршената компарација со дел од други земји од Западниот Балкан, погоре наведени, може да се извлече заклучок дека постојат голем број сличности на правната инкриминација на овој вид кривични дела, со таа разлика што, кај нас, како кривични дела против имотот се вбројуваат и делата поврзани со стечај, компјутерските измами и неовластени внесувања вируси, како и посебни одредби за оние случаи каде што постојат роднински врски меѓу сторителот и жртвата, или оштетениот, како и одредби во случај кога сторителот изјавил каење за стореното дело и штета, па ја надоместил штетата пред да дознае дека е откриен.

Zaklina Petreska, Lawyer

**COMPARATIVE ANALYSIS OF PROPERTY CRIMES IN MACEDONIA AND
SOME COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS**

UDK 343.7.05(497-15)

1.04 Professional Article

Abstract

Crimes against property are a special form of crime which consists of criminal acts oriented towards the citizens' property and rights as well as the legal entities. The perpetrators of this type of crimes tend to claim property on their, or somebody else's behalf and therefore cause material damage. The criminal act against property originates from ancient times, since the appearance of personal property. There is almost no society where they are not present, because as it was previously mentioned, these are criminal acts oriented towards property, which by the way is necessary for humans' existence. Therefore, criminal acts against property are incriminated in every country's criminal legislature.

Keywords: criminal acts, property, incrimination, comparative, illegal obtainment, damage.